Sateenkaariperheet ry
Seta ry

Lausunto
20.4.2017

Lakivaliokunnalle

Asia:

Lausunto kansalaisaloitteesta äitiyslaista (KAA 3/2016)

Sateenkaariperheet ry ja Seta ry kiittävät mahdollisuudesta lausua asiassa, jonka merkitys naisparin lasten oikeusturvan näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeä.

Äitiyslain tarpeen perustelu

Kansalaisaloite äitiyslaista on sanasta sanaan sama kuin oikeusministeriössä 2014–2015 valmisteltu esitys. Äitiyslaki on rinnakkainen uudelle isyyslaille – toimii samoin periaattein, viittaa isyyslakiin ja on valmisteltu toimimaan yhteen isyyslain kanssa. Avioliittolain uudistuminen ei poista tarvetta äitiyslaille.

Äitiyslain tavoitteena on lapsen juridisen aseman vahvistaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mikä on lapsen etu. Äitiyslaki mahdollistaa äitiyden tunnustamisen tietyissä tilanteissa samalla tavalla kuin isyys voidaan tunnustaa neuvolassa tai lastenvalvojalla. Äitiyslaki koskee vain lapsia, jotka ovat saaneet alkunsa sellaisessa hedelmöityshoidossa, jossa siittiöiden luovuttajaa ei voida vahvistaa isäksi. Tästä syystä äitiyslaki ei teoriassakaan voi estää kenenkään isyyden vahvistamista. Äitiyden tunnustaminen ei ole esityksen mukaan lainkaan mahdollista, jos isyys on tunnustettavissa.

Äitiyden vahvistaminen perustuu yhdessä annettuun suostumukseen hedelmöityshoidoille – samoin kuin mies voi tunnustaa lapsen, joka on syntynyt hänen puolisolleen luovutetuilla siittiöillä. Tässä täysin verrannollisessa tilanteessa nykylaki mahdollistaa äidin miespuolisen avopuolison tunnustaa lapsi, joka ei ole hänen biologinen lapsensa. Äidin naispuoliselle puolisolle tunnustaminen ei ole mahdollista täysin symmetrisessä tilanteessa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan eri ja samaa sukupuolta olevia **avo**pareja ei voi asettaa eri asemaan myöskään perhe-elämän suojaa koskevissa kysymyksissä. Päätös **X ja muut vs. Itävalta 2013** edellyttää siten kyseisen epäkohdan korjaamista. Sama päätös on edellyttänyt useamman maan mahdollistamaan perheen sisäinen adoptio samaa sukupuolta olevalle parille, jos se on mahdollinen eri sukupuolta olevalle avoparille. Suomessa päätös edellyttää ei-biologisen lapsen tunnustamismahdollisuutta samaa sukupuolta oleville pareille, koska se on mahdollinen eri sukupuolta oleville avopareille.

Äitiyden/isyyden voi tunnustaa periaatteessa kuka vain. Tunnustamisen jälkeen vanhemmuus kuitenkin tutkitaan. Tutkimisen jälkeen vanhemmuus voidaan vahvistaa vain, jos lain edellytykset

täyttyvät. Äitiyden osalta tämä tarkoittaa sitä, että vain hedelmöityshoidoille luvan antanut puoliso voidaan vahvistaa lapsen äidiksi.

Koska oikeusvaikutus on sidottu luvan antamiseen hoidoille, äitiyslaki selventää lapsen juridisen aseman hedelmöityksestä alkaen. Synnyttäjä ei voi tällöin enää estää toisen vanhemman äitiyden vahvistamista eikä toinen vanhempi pääse irti elatusvelvollisuudestaan. Nykytilanteessa molemmat riskit ovat mahdollisia perheen sisäisen adoption vahvistamiseen saakka ja asettavat lapsen erittäin haavoittuvaiseen asemaan.

Joka toinen päivä Suomessa syntyy lapsi, jonka toista vanhempaa laki ei tunnusta. Äitiyslaki korjaisi tilanteen tuomalla naisparin lapselle oikeuden esimerkiksi tapaamiseen, elatukseen ja perintöön syntymästä lähtien. Äitiyslain myötä lapsi ei jäisi juridisesti orvoksi, jos hänet synnyttänyt vanhempi menehtyy, vaan hänellä olisi toinen juridinen vanhempi turvanaan.

Äitiyslain myötä voidaan luopua turhasta ja raskaasta perheen sisäisestä adoptiosta selkeissä tilanteissa – se säästää sosiaaliviranomaisten ja tuomioistuinten työaikaa sekä yhteiskunnan taloudellisia resursseja, perheiden tämän hetkisen määrän tasolla arviolta 140 000 euroa vuodessa.

Äitiyden vahvistamisen mahdollisuus naisparin lapselle on voimassa kaikissa muissa pohjoismaissa ja useimmissa Länsi-Euroopan maissa. Lapsen oikeuksien sopimuksen toinen artikla kieltää lapsen syrjinnän vanhemman ominaisuuksien, kuten sukupuolen, perusteella. Äitiyslain säätämistä tukevat KAIKKI suuret lapsi- ja perhejärjestöt, mukaan lukien Suomen UNICEF, Pelastakaa Lapset, MLL, Väestöliitto ja Lastensuojelun Keskusliitto.

Valiokuntatyöskentelyssä huomioitavia asioita

- Huomioitava lait, jotka muuttuneet 2015 jälkeen:
    - Avioliittolain liitelait – elatustukilaki muutettiin jo liitelakien yhteydessä (nyt ei siis enää tarvetta muuttaa), uskonnonvapauslain muutos (-> äitiyslaki 52§ korjattava)
    - Isyyslakiin eduskunnassa tehdyt muutokset (ei aiheuta sisällöllisiä muutoksia äitiyslakiin – viittaukset ja pykälänumerointi äitiyslain ja isyyslain välillä tarkastettava)
- Tasa-arvoisen avioliiton huomioiminen esityksen kielessä: ”rekisteröity parisuhde” –> ”avioliitto” ja/tai ”avioliitto tai rekisteröity parisuhde” (koskee 16§:ää ja perusteluja)
- Hallituksen esitysluonnoksessa (johon kansalaisaloite pohjaa) esitetyt perustelut esitetyille uudistuksille on tärkeää huomioida lain soveltamisessa – onko syytä mainita valiokunnan mietinnössä erikseen, että lain soveltamisessa noudatetaan mainittuja perusteluja?
- Voimaantulo: riittävästi aikaa muutoksiin vrk:ssa, maistraateissa ja neuvoloissa

Äitiyslain rajoitukset ja tulevaisuuden uudistustarpeet

Tulevaisuudessa on järkevää säätää vanhemmuuslaki, joka määrittelisi vanhemmuuden vahvistamisen edellytykset kaikissa tilanteissa.

Koska edellinen hallitus päätti jättää äitiyttä koskevat pykälät isyyslain uudistuksen ulkopuolelle, äitiyden määräytymistä syksyllä 2014 selvittänyt työryhmä teki esityksen erillisestä äitiyslaista. Kansalaisaloitetta ei tehty äitiyslakia laajemmasta vanhemmuuslaista, koska vanhemmuutta

koskeva lainsäädäntö vaatii laajapohjaista valmistelua, joka onnistuu ainoastaan hallituksen aloitteesta. Tästä syystä kansalaispäädyttiin esittämään juuri sellaista esitystä, joka oli valmisteltu ministeriössä ja käytetty lausuntokierroksella.

Äitiyslaki on askel oikeaan suuntaan, mutta se turvaa naisparin lapsen aseman vain yhdenlaisessa perhetilanteessa (ydinperhe, hedelmöityshoidot lahjoitetuilla sukusoluilla). Äitiys/vanhemmuuslaki ei sovellu miesparien tilanteisiin – miesparien lasten oikeuksien turvaamiseen tarvitaan muita uudistuksia, esimerkiksi lapsen oikeus tavata kaikkia sosiaalisia vanhempiaan.

Tulevaisuuden vanhemmuuslaissa voitaisiin ratkaista seuraavat asiat:

- Vanhemmuusolettama naisparin avioliitossa
- Äitiyden tunnustaminen silloin, kun lapsi on saanut alkunsa muuten kuin hedelmöityshoidoissa (ns. koti-inseminaatio)
- Vanhemmuuden tunnustaminen useammalle kuin kahdelle
- Useamman vanhemman perheiden tarpeet hedelmöityshoidoissa
- Sukupuolen moninaisuuteen liittyvät kysymykset

Lisätietoja antaa:

Juha Jämsä
toiminnanjohtaja
Sateenkaariperheet ry

juha.jamsa@sateenkaariperheet.fi
044 997 1956

Sateenkaariperheet ry on vuonna 1997 perustettu lastensuojelu- ja perhejärjestö. Se toimii Suomen sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien sekä perhettä suunnittelevien ja vanhemmuudesta kiinnostuneiden ihmisten kontaktifoorumina, vertaistuen tarjoajana, oikeuksien puolustajana, tiedonvälittäjänä ja edunvalvojana sekä perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kouluttajana.

Sateenkaariperheet ry haluaa kiinnittää huomiota siihen, että erilaisten perheiden näkökulma tulee lähtökohtaisesti aina huomioida lainsäädäntötyössä, jotta uudistettavat käytännöt huomioivat kaikki lapset ja perheet. Perheiden monimuotoisuutta edustaa yksittäisten perhejärjestöjen lisäksi Monimuotoiset perheet -verkosto, jonka asiantuntemus on lainsäätäjän käytettävissä. *www.monimuotoisetperheet.fi*